

(1) רמב"ם הלי' עבודה זרה (א:א)

בימי אנוש טעו בני האדם טעות גדול ונבערה עצת חכמי אותו הדור ואנוש עצמו מן הטועים היה, וזו היתה טעותם, אמרו הואיל והאלהים ברא כוכבים אלו וגלגלים להנהיג את העולם ונתנם במרום וחלק להם כבוד והם שמשים המשמשים לפניו ראויין הם לשבחם ולפארם ולחלוק להם כבוד, וזהו רצון האל ברוך הוא לגדל ולכבד מי שגדלו וכבדו, כמו שהמלך רוצה לכבד העומדים לפניו וזהו כבודו של מלך, כיון שעלה דבר זה על לבם התחילו לבנות לכוכבים היכלות ולהקריב להן קרבנות ולשבחם ולפארם בדברים ולהשתחוות למולם כדי להשיג רצון הבורא בדעתם הרעה, וזה היה עיקר עבודת כוכבים, וכך היו אומרים עובדיהם היודעים עיקרה, לא שהן אומרים שאין שם אלוה אלא כוכב זה, הוא שירמיהו אומר מי לא ייראך מלך הגוים כי לך יאתה כי בכל חכמי הגוים ובכל מלכותם מאין כמוך ובאחת יבערו ויכסלו מוסר הבלים עץ הוא, כלומר הכל יודעים שאתה הוא לבדך אבל טעותם וכסילותם שמדמים שזה ההבל רצונך הוא.

(2) בראשית פרק יב'

(א) וַיֹּאמֶר יִקְוֶה אֱלֹהֵי אַבְרָם לְדָלוֹת מֵאַרְצָה וּמִמּוֹלַדְתָּהּ וּמִפִּיִת אַבְיָה אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֶרְאֶה: (ב) וַאֲעֹשֶׂה לְגוֹי גָדוֹל וְאַבְרָהָם וְאַנְדְּלָה שְׁמִי וְהָיָה בְרָכָה: (ג) וְאַבְרָהָם מְבָרְכִיהָ וּמְקַלְלָהָ אֶת אֵת וְנִבְרָכוּ בָּהּ כָּל מְשַׁפְּחַת הָאָדָמָה:

(3) בראשית (יח:יח)

וְאַבְרָהָם הָיוּ יְהִיָּה לְגוֹי גָדוֹל וְעַצוֹם וְנִבְרָכוּ בָּהּ כָּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ:

(4) בראשית (כב:יח)

וַיִּקְרָא פְרַעֲה לְאַבְרָם וַיֹּאמֶר מִהֲזֹאת עָשִׂיתָ לִּי לָמָּה לֹא־הִגַּדְתָּ לִּי כִּי אֲשַׁתְּךָ הִוא

(5) בראשית (כו:ד)

וְהִרְבִּיתִי אֶת־זַרְעֶךָ כְּכֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם וְנָתַתִּי לְזַרְעֶךָ אֶת כָּל־הָאָרֶץ הַזֹּאת וְהִתְבָּרְכוּ בְּזַרְעֶךָ כָּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ:

(6) בראשית (כח:יד)

(יד) וְהָיָה זַרְעֶךָ כְּעֵפֶר זַרְעֶךָ וְהָיָה זַרְעֶךָ כְּעֵפֶר זַרְעֶךָ וְנִבְרָכָה וְנִבְרָכָה וְנִבְרָכָה כָּל מְשַׁפְּחַת הָאָדָמָה וְכִזְרָעֶךָ:

(7) הכתב והקבלה – בראשית (יב:א)

מארצך וממולדתך ומבית אביך. כל הליכה תנועה והתרחקות ממה שממנו למה שאליו, בין תנועה גשמית ממקום שבו למקום שאליו כמו ללכת ארצה כנען, בין תנועה רוחנית ר"ל התרחקות מחשבי מעסק אשר בו אל התעסקות ועיון מחשבי אל מה שלפניו או שלמעלה, כענין ונתתי לך מהלכים בין העומדים, ואופני התרחקות האלה הפוכים המה בעניניהם, כי התרחקות מקומי הולכת ממדרגה שלפניו למאוחר ממנו, אם יחזיק ער"מ בדרך יתרחק תחלה מאנשי ביתו שהיה מתגורר עמהם בבית ובחדר אחד ותתגדל ההרחקה מעט מעט להפרד גם מאנשי ביתו המתגוררים בעירו או הקרובים אלי' עד שלכסוף יעזוב כל ארצו וילך לו אל ארץ אחרת, אמנם התרחקות המחשבת הולכת מאחור לפניו מן הרחוקים על הקרובים יותר אליו, כי המתגורר במדינה אחרת עדין ביתו ומשפחתו ירחפו לנגד עיניו ובמזמותיו אף שלא יעלה על מחשבתו עוד עניני ארצו, וברוב הימים גם משפחתו כנכרי' תחשב לו, אמנם אנשי ביתו עדין ימצאו משכן ברעיוניו, הנה אחר שהזכיר כאן תחלה התרחקות הארץ שניה לו מולדתו, וביתו באחרונה, יורה לנו שאינו מדבר מהתרחקות מקומי דאם כן היה ראוי לומר בהפך מבית אביך ממולדתך ומארצך, ובאמת כבר היה מרוחק מארצו ובא עד חרן (כמ"ש רש"י), אמנם המקרא מדבר מהתרחקות המחשבי, והכונה במאמר זה על עזיבת ההרהור בעניני התנהגות אנשי ארצו הרעים ועל הסרת זכרונו בדרכי משפחתו המגונים, וגם עניני בית אביו יהיו מרוחקים ממנו לכלי העלותם על דעתו, כי כולם היו שוים בגנות המעשים ובפחיתות הדעות, ועל כונה זו פתח ר' יצחק פ' זו (ב"ר) שכחי עמך וכית אביך ע"ש. כי בשכחה והוא התרחקות המחשבי העם מוקדם לבית אביו.

(8) רש"י - בראשית (יב:ב)

ואעשך לגוי גדול - לפי שהדרך גורמת לשלשה דברים ממעטת פריה ורביה, וממעטת את הממון, וממעטת את השם, לכך הוזקק לשלש ברכות הללו שהבטיחו על הבנים, ועל הממון, ועל השם. (וזהו ואגדלה שמך, הריני מוסיף אות על שמך, שעד עכשיו שמך אברם מכאן ואילך אברהם, ואברהם עולה רמ"ח כנגד איבריו של אדם):

(9) ספורנו - בראשית (יב:ב)

והיה ברכה. ברכת ה' היא שישמח ה' במעשיו, כמו שאמרו רזכרונם לברכה "ישמעאל בני ברכני. אמרתי לו יהי רצון מלפניך... ויגלו רחמיך על מדותיך" (ברכות ז א). אמר אם כן היה לי ברכה כמה שתבונן ותקנה שלמות, ותלמד דעת את העם:

(10) בראשית רבה (לט:ה)

ר' עזריה פתח (ירמיה נא) רפינו את בבל ולא נרפאת עזבוה ונלך איש לארצו, רפינו את בבל, בדור אנוש, ולא נרפאתה, בדור המבול, עזבוה, בדור הפלגה, ונלך איש לארצו, ויאמר ה' אל אברם לך לך.

(11) רמב"ן - בראשית (יב:ב)

והיה ברכה - אתה תהיה הברכה, אשר יתברכו בך לאמר "ישימך אלהים כאברהם". והוסיף עוד כי כל משפחות האדמה יתברכו בו, לא אנשי ארצו בלבד. או ונברכו בך, שיהיו מבורכים בעבורו: והנה זאת הפרשה לא בארה כל הענין, כי מה טעם שיאמר לו הקב"ה עזוב ארצך ואיטיבה עמך טובה שלא היתה כמוהו בעולם, מבלי שיקדים שהיה אברהם עובד אלהים או צדיק תמים, או שיאמר טעם לעזיבת הארץ, שיהיה בהליכתו אל ארץ אחרת קרבת אלהים. ומנהג הכתוב לאמר התהלך לפני ותשמע בקולי ואיטיבה עמך כאשר בדוד ובשלמה, וכענין התורה כולה אם בחוקותי תלכו (ויקרא כו ג), אם שמע תשמע בקול ה' אלהיך (דברים כח א). וביצחק אמר בעבור אברהם עבדי (להלן כו כד). אבל להבטיחו בעבור יציאת הארץ אין בו טעם:

אבל הטעם, מפני שעשו אנשי אור כשדים עמו רעות רכות על אמונתו בהקב"ה, והוא ברח מהם ללכת ארצה כנען ונתעכב בחרן, אמר לו לעזוב גם אלו ולעשות כאשר חשב מתחלה, שתהיה עבודתו לו וקריאת בני האדם לשם ה' בארץ הנבחרת, ושם יגדל שמו ויתברכו בו הגוים ההם, לא כאשר עשו עמו כאור כשדים שהיו מבזין ומקללים אותו, ושמו אותו בכור או בכבשן האש. ואמר לו שיברך מברכיו ואם יחיד מקללו יואר, וזה טעם הפרשה. אבל התורה לא תרצה להאריך בדעות עובדי עבודה זרה ולפרש הענין שהיה בינו ובין הכשדים באמונה, כאשר קצרה בענין דור אנוש וסברתם בעבודה זרה שחדשו:

(12) בראשית רבה (לב:ג)

אמר רבי יונתן היוצר הזה אינו בודק קנקנים מרועעים, שאינו מספיק לקוש עליהם אחת עד שהוא שוברם, ומי הוא בודק בקנקנים יפים אפילו מקיש עליהם כמה פעמים אינם נשברים, כך אין הקב"ה מנסה את הרשעים אלא את הצדיקים שנאמר ה' צדיק יבחן

(13) תנחומא - ישן ד:

ר' לוי בר חהא אמר: אמר לו הקב"ה: לא נסיון הראשון ולא נסיון האחרון, מנסה אותך אלא ב"לך לך": "לך לך מארצך."

(14) בראשית פרק יג'

(ה) וְגַם לִלוֹט הַהַלֵּף אֶת־אֲבָרָם הָיָה צֹאן־יִבְקָר וְאֵהָלִים: (ו) וְלֹא־נָשָׂא אִתָּם הָאָרֶץ לְשֹׁכֵת יַחְדָּו כִּי־הָיָה רְכוּשָׁם רָב וְלֹא יָכְלוּ לְשֹׁכֵת יַחְדָּו: (ז) וַיְהִי־רִיב בֵּין רְעֵי מִקְנֵה־אֲבָרָם וּבֵין רְעֵי מִקְנֵה־לוֹט וְהַפְּנִיעֵנִי וְהַפְּרִדֵּנִי אֲזִישֵׁב בְּאֶרֶץ: (ח) וַיֹּאמֶר אֲבָרָם אֶל־לוֹט אֲלִילוֹט אֲלִינָא תְּהִי מְרִיבָה בֵּינִי וּבֵינָךְ וּבֵין רְעֵי וּבֵין רְעֵיךָ כִּי־אֲנָשִׁים אֲחִים אֲנַחְנוּ: (ט) הֲלֹא כָּל־הָאָרֶץ לְפָנֶיךָ הַפְּרֵד נָא מֵעָלַי אִם־הַשְׂמָאל וְאִם־הַיְמִין וְאִם־הַיְמִין וְאִם־הַיְמִין: (י) וַיִּשְׂאֵלֹוט אֶת־עֵינָיו וַיֵּרָא אֶת־כָּל־כְּפַר הַיַּרְדֵּן כִּי כָּלָה מִשְׁקָה לְפָנָי שַׁחַת יִקְוֶק אֶת־סֹדֶם וְאֶת־עַמֹּרָה כְּגַן־יְקֹנֶק כְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּאֶכָה צֶעַר:

(יא) וַיִּכְתְּרוּ לוֹט אֶת כְּלֵי־כַפֵּר הַיֵּרֶדן וַיִּסַּע לוֹט מִקְדָּם וַיִּפְרְדוּ אִישׁ מֵעַל אָחִיו: (יב) אַבְרָם יָשָׁב בְּאֶרֶץ־כְּנָעַן וְלוֹט יָשָׁב בְּעָרֵי הַכְּפָר וַיֵּאָהֵל עַד־סֹדֶם: (יג) וְאֲנָשֵׁי סֹדֶם רָעִים וְחַטָּאִים לִיקְנוֹק מְאֹד:

15 פסיקתא רבתי (איש שלום) פיסקא ג - ביום השמיני

מפני רכושם שהיה רב (לאו) [אלא] מפני הדינים שהיו בין הרועים כמה שכתוב ויהי ריב בין רועי וגו' (שם שם /בראשית י"ג/ ז'), ולמה היו מדיינים אילו עם אילו, אלא כשאדם צדיק אף בני ביתו כמותו צדיקים וכל מי שידבוק בווכשאדם רשע אף בני ביתו רשעים, בהמותיו של אברהם היו הרועים מוציאים אותם [זמומים שלא] יגזלו לבריות ובהמותיו של לוט לא היו רועים (זמומין) [זוממים]אותן, התחילו רועים של אברהם מדיינין עם רועים של לוט ואומרים להם למה אתם משיאים ללוט שם רע ומוציאים בהמתו שלא זמומה, אמרו להם רועים של לוט אנו הםשאנו צריכים למחות בידכם שאתם זוממין את הבהמה שע"י שאתם יודעים שסוף בהמתו של אברהם לחזור ללוט מפני שאינו מוליד אין אתם זנין אותה כראוי, מפני שאתם יודעים שאין לאברהם בן ולמחר הוא מת ולוט יורשו אתם עושים עצמיכם צדיקים מבהמותיו של אחר ביותר, מה שבהמתו רועה היא גוזלת לא משלה היא רועה, לא כך אמרהקב"ה לאברהם לזרעך אתן את הארץ הזאת (שם /בראשית/ י"ב ז') הרי למחר הוא מת בלא בנים ולוט שהוא בן אחיו יורשו, ומי לחשך שע"י דברים הללו היו מדיינים א"ר יהודהכבר סימן קרא סופו של פסוק והכנעני והפריזי אז יושב בארץ (שם /בראשית/ י"ג ז') מה הדבר הזה אלא מתוך שהיו מדיינים על כך שנאמר ויהי ריב בין רעי [וגו'] אמר להםהקב"ה הכנעני והפריזי אז יושב בארץ חן שאמרתי לאברהם שאני נותן לבניו את הארץ לבניו לא לרשע הזה שאתם סבורים ואפילו מה שאמרתי לאברהם שאני נותן לבניו אתהארץ אימתי כשאגרש את הכנעני ואת הפריזי מתוכה לאברהם עדיין לא נתתי בנים והכנעני והפריזי (לתוכה) [בתוכה] עד עכשיו בעלים (עליו) [עליה] ואתם אומרים כן

16 שמות רבה (ב:ג)

משה היה רועה הה"ד (משלי ל) כל אמרת אלוה צרופה אין הקב"ה נותן גדולה לאדם עד שבודקהו בדבר קטן ואח"כ מעלהו לגדולה, הרי לך שני גדולי עולם שבדקן הקב"ה בדבר קטן ונמצאו נאמנים והעלן לגדולה, כדק לדוד בצאן ולא נהגם אלא במדבר להרחיקם מן הגזל, שכן אליאב אומר לדוד (שמואל א יז) ועל מי נטשת מעט הצאן ההנה במדבר, מלמד שהיה דוד מקיים המשנה אין מגדלים בהמה דקה בארץ ישראל, אמר ליה הקב"ה נמצא אתה נאמן בצאן, בא ורעה צאני, שנאמר (תהלים עח) מאחר עלות הביאו, וכן במשה הוא אומר וינהג את הצאן אחר המדבר להוציאן מן הגזל, ולקחו הקב"ה לרעות ישראל, שנאמר (שם /תהלים/ עז) נחית כצאן עמך ביד משה ואהרן.

17 בראשית (יד:יג)

(יג) וַיִּבֶא הַפְּלִיט וַיִּגְדַּל לְאַבְרָם הָעִבְרִי וְהוּא שֵׁכֵן בְּאֵלֶיךָ מִמְּרֵא הָאֲמִרִי אָחִי אֲשֶׁפֶל וְאָחִי עֶנְר וְהֵם בְּעֵלֵי כְרִית־אַבְרָם:

18 רש"י - בראשית (שם)

(יג) ויבא הפליט - [מדרשן] לפי פשוטו זה עוג שפלט מן המלחמה, והוא שכתוב (דברים ג יא) כי רק עוג נשאר מיתר הרפאים, וזהו נשאר שלא הרגוהו אמרפל וחבריו כשהכו את הרפאים בעשתרות קרנים, תנחומא (חקת כה). ומדרש בראשית רבה (מב ח) זה עוג שפלט מדור המבול, וזהו מיתר הרפאים שנאמר (ו ד) הנפלים היו בארץ וגו' ומתכוין שיהרג אברהם וישא את שרה:

העברי - שבא מעבר הנהר:

בעלי ברית אברם - שכרתו עמו ברית (דבר אחר שהשיאו לו עצה על המילה כמו שמפורש במקום אחר):

19 בראשית פרק יד'

(טז) וַיִּשָּׁב אֶת כְּלֵי־הַרְכָּשׁ וְגַם אֶת־לוֹט אָחִיו וַרְכָּשׁוֹ הַשֵּׁיב וְגַם אֶת־הַנְּשִׁים וְאֶת־הַעַם: (יז) וַיֵּצֵא מִלְּךְ־סֹדֶם לְקִרְאָתוֹ אַחֲרֵי שׁוּבוֹ מֵהַכּוֹת אֶת־כְּדָרְלֶעֶמֶר וְאֶת־הַמְּלָכִים אֲשֶׁר אָתוּ אֶל־עִמְקֵי שְׁוֵה הוּא עִמְקֵי הַמְּלָךְ: (יח) וּמִלְּכִי־צֶדֶק מִלְּךְ שְׁלֹם הוֹצִיא לְחֵם וַיֵּיז וְהוּא כֹהֵן לְאֵל עֲלִיּוֹן: (יט) וַיִּכְרְתוּהוּ וַיֹּאמְרוּ בְרוּךְ אַבְרָם לְאֵל עֲלִיּוֹן קָנָה שְׂמִים וְאָרֶץ: (כ) וּבְרוּךְ אֵל עֲלִיּוֹן אֲשֶׁר־מִגֵּן צָרִיךְ בְּיַדְךָ וַיִּתֶּן־לוֹ מַעֲשֵׂר מִכָּל: (כא) וַיֹּאמְרוּ מִלְּךְ־סֹדֶם אֶל־אַבְרָם

תְּרַלִּי הַנֶּפֶשׁ וְהַרְכֵּשׁ קַחֲלֶךָ: (כב) וַיֹּאמֶר אַבְרָם אֶל־מֶלֶךְ סֹדִם הֲרַמְתִּי יָדִי אֶל־יְקֹקֵק אֵל עֲלִיּוֹן קִנְיַת שָׁמַיִם וְאַרְצָא:
(כג) אִם־מַחֲוֹט וְעַד שְׂרוּף־נֶעַל וְאִם־אָקַח מִכָּל־אֲשֶׁר־לְךָ וְלֹא תֹאמַר אֲנִי הִעֲשִׂיתִי אֶת־אַבְרָם:

(20) אורח חיים (שם)

להיות שהיה להם אלוהות אמצעיים כידוע לכסילים אמר כי זה כהן לאל עליון על כל האלוהות שהיו להם אז.

(21) עקידת יצחק (שם)

היה מלכי צדק מאמין במציות ה' אך לא האמין בחרוש העולם וכהשגחה, עד שראה גם שנעשה לאברהם בנצחתו על המלכים. ולכן אמר עליו "והוא כהן לאל עליון" ולא אמר הכתוב "לא לאל עליון קונה שמים..."

(22) בראשית רבה (מג: ד)

א"ר יצחק היה מקבל את העוברים ואת השבים ומשהיו אוכלים ושותין היה אומר להן ברכו והן אומרים לו מה נאמר והוא אומר להם אמרו ברוך אל עולם שאכלנו משלו א"ל הקב"ה אני לא היה שמי ניכר לבריותי והכרת אותי בבריותי מעלה אני עליך כאילו אתה שותף עמי בברייתו של עולם, הה"ד (בראשית יד) קונה שמים וארץ.